

O'ZBEKISTON MUSTAQILLIGINING 35 YILLIGI: HARBIY TA'LIM TIZIMINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI VA ISTIQBOLLARI

*Jamoat xavfsizligi universiteti kafedra
o'qituvchisi Sodiqov Mirjalol Sodiqovich*

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining 35 yilligi arafasida milliy harbiy ta'lim tizimining shakllanish va rivojlanish jarayoni tarixiy-tahliliy nuqtai nazardan o'rganilgan. Muallif tomonidan harbiy ta'lim taraqqiyoti shartli ravishda uch asosiy bosqichga ajratilib, har bir bosqichning huquqiy-tashkiliy asoslari, mazmun-mohiyati hamda erishilgan natijalari yoritilgan. Shuningdek, 2017-yildan boshlangan tub islohotlar va 2025-yilda Harbiy xavfsizlik va mudofaa universitetining tashkil etilishi bilan yakunlangan yangi milliy modelning o'ziga xos jihatlari tahlil qilingan. Maqola so'ngida raqamlashtirish, sun'iy intellekt va xalqaro integratsiya sharoitida sohaning kelgusi istiqbollari bo'yicha xulosa va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: *harbiy ta'lim, milliy armiya, ofitser kadrlar, harbiy islohot, oliy harbiy ta'lim muassasasi, Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti, mudofaa qobiliyati, dual ta'lim, harbiy pedagogika, milliy xavfsizlik.*

Аннотация. В данной статье с историко-аналитической точки зрения исследуется процесс становления и развития национальной системы военного образования накануне 35-летия независимости Республики Узбекистан. Автором развитие военного образования условно разделено на три основных этапа, раскрыты правовые и организационные основы, содержание и сущность каждого этапа, а также достигнутые результаты. Кроме того, проанализированы особенности новой национальной модели, сформировавшейся в результате кардинальных реформ, начатых с 2017 года и завершившихся созданием в 2025 году Университета военной безопасности и обороны. В заключительной части статьи представлены выводы и рекомендации относительно перспектив дальнейшего развития данной сферы в условиях цифровизации, внедрения искусственного интеллекта и международной интеграции.

Ключевые слова: *военное образование, национальная армия, офицерские кадры, военная реформа, высшее военное образовательное учреждение, Университет военной безопасности и обороны, обороноспособность, дуальное образование, военная педагогика, национальная безопасность.*

Har qanday suveren davlatning mustaqilligi va hududiy yaxlitligini ta'minlashning eng muhim omillaridan biri — zamonaviy talablarga javob beradigan qurolli kuchlar hamda ularni malakali kadrlar bilan uzluksiz ta'minlaydigan

mustahkam harbiy ta'lim tizimidir. 1991-yilda mustaqillikka erishgan O'zbekiston Respublikasi oldida turgan birlamchi vazifalardan biri aynan sobiq ittifoq merosidan farqli o'laroq, milliy manfaatlarga xizmat qiluvchi o'z armiyasini va uni boshqaradigan milliy ofitserlar korpusini yaratish edi.

Mustaqillikning 35 yillik davri harbiy ta'lim sohasi uchun quruq joydan boshlanib, bugungi kunda xalqaro standartlarga integratsiyalashgan yaxlit tizimga aylanish yo'lini bosib o'tgan jadal taraqqiyot davri bo'ldi. Bu davr mobaynida qonunchilik bazasi shakllantirildi, oliy harbiy ta'lim muassasalari tarmog'i yaratildi, o'quv dasturlari milliy lashtirildi va zamonaviylashtirildi hamda kadrlar tayyorlashning butunlay yangi modeli joriy etildi.

Ushbu maqolaning maqsadi — O'zbekiston harbiy ta'lim tizimining 35 yillik rivojlanish yo'lini bosqichma-bosqich tahlil qilish, har bir bosqichga xos o'ziga xosliklarni ochib berish va soha oldida turgan istiqbolli vazifalarni ilmiy asoslash hisoblanadi.

Muammoning tarixiy-nazariy asoslari. Harbiy ta'lim — bu keng ma'noda harbiy xizmatchilarni kasbiy bilim, ko'nikma va malaka bilan qurollantirishga, ularda vatanparvarlik ruhini va yuksak ma'naviy-jangovar fazilatlarni shakllantirishga qaratilgan uzluksiz jarayondir. Milliy davlatchilik nuqtai nazaridan harbiy ta'lim ikki muhim vazifani bajaradi: birinchidan, u qurolli kuchlarni professional kadrlar bilan ta'minlaydi; ikkinchidan, u milliy g'oya, mustaqillik qadriyatlari va davlatchilik an'analarini yosh avlodga singdiruvchi mafkuraviy institut vazifasini o'taydi.

O'zbekistonda harbiy ta'lim tizimini isloh qilish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilgan. Sohaning huquqiy asosini "Mudofaa to'g'risida"gi, "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi qonunlar, shuningdek harbiy doktrina va prezident farmon-qarorlari tashkil etadi. Bu me'yoriy hujjatlar harbiy ta'limning maqsadi, tuzilishi va boshqaruv tartibini belgilab beradi.

Harbiy ta'lim tizimining rivojlanish bosqichlari. Tadqiqot davomida O'zbekiston harbiy ta'lim tizimining rivojlanishini shartli ravishda quyidagi uch asosiy bosqichga ajratish maqsadga muvofiq deb topildi.

Birinchi bosqich (1991–2000-yillar): poydevorni yaratish davri. Mustaqillikning dastlabki yillari harbiy ta'lim tizimi uchun eng murakkab, ayni paytda hal qiluvchi davr bo'ldi. Bu bosqichning bosh vazifasi — sobiq sovet armiyasidan meros bo'lib qolgan harbiy tuzilmalar negizida milliy manfaatlarga bo'ysunuvchi o'z qurolli kuchlarini va ularni boshqaruvchi kadrlar tizimini yaratishdan iborat edi.

Ushbu bosqichning asosiy xususiyatlari quyidagilar bilan tavsiflanadi:

Milliy qurolli kuchlarning huquqiy-tashkiliy asoslari yaratildi, Mudofaa vazirligi milliy davlat organi sifatida faoliyat yurita boshladi;

Hududda mavjud bo'lgan harbiy o'quv yurtlari milliy tasarrufga o'tkazilib, ularning o'quv dasturlari asta-sekin milliy lashtirila boshlandi;

Ofitser kadrlarni tayyorlash o'zbek tilida yo'lga qo'yila boshlandi, milliy harbiy atamashunoslikni shakllantirish jarayoni boshlandi;

Iqtidorli yoshlarni harbiy ta'limga jalb etish va rag'batlantirishning dastlabki mexanizmlari joriy etildi.

Bu davrda tizim asosan mavjud infratuzilmani saqlab qolish va uni milliy asosga o'tkazishga qaratilgan bo'lib, mustaqil harbiy ta'lim maktabining ilk poydevori shu yillarda qo'yildi.

Ikkinchi bosqich (2000–2016-yillar): tarmoqni mustahkamlash va barqarorlashtirish davri. Ikkinchi bosqichda harbiy ta'lim tizimi nisbatan barqaror rivojlanish yo'liga kirdi. Bu davrda oliy harbiy ta'lim muassasalarining tarmog'i shakllantirildi va mustahkamlandi. Har bir muassasa ma'lum bir qo'shin turi yoki ixtisoslik yo'nalishi bo'yicha kadrlar tayyorlashga ixtisoslashdi:

Chirchiq oliy tank qo'mondonlik-muhandislik bilim yurti — quruqlikdagi qo'shinlar va zirhli texnika bo'yicha ofitserlarni;

Samarqand oliy harbiy avtomobil qo'mondonlik-muhandislik bilim yurti — harbiy avtotexnika va logistika mutaxassislarini;

Jizzax oliy harbiy aviatsiya bilim yurti — uchuvchilar va aviatsiya mutaxassislarini;

Toshkent axborot texnologiyalari universitetining Maxsus fakulteti — harbiy aloqa va axborot texnologiyalari sohasi kadrlarini;

Toshkent tibbiyot akademiyasi huzuridagi Harbiy-tibbiyot fakulteti — harbiy shifokorlarni tayyorlashga ixtisoslashdi.

Bu bosqichning muhim yutug'i shundaki, milliy harbiy oliy o'quv yurtlari bitiruvchilari nafaqat harbiy, balki tegishli fuqarolik mutaxassisligiga ega bo'ladigan tartib joriy etildi. Bu esa harbiy ta'limni davlat ta'lim standartlari tizimiga integratsiya qilish yo'lidagi muhim qadam bo'ldi. Shu bilan birga, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi kadrlar tayyorlashning uzviy qismi sifatida rasmiylashtirildi.

Uchinchi bosqich (2017-yildan hozirgacha): tub islohotlar va yangi milliy model davri. Uchinchi bosqich O'zbekiston harbiy ta'lim tarixidagi eng jadal va tub o'zgarishlar davri hisoblanadi. Bu bosqich mamlakatda 2017-yildan boshlangan keng ko'lamli islohotlar bilan uzviy bog'liq.

Bosqichning ramziy boshlanishi 2017-yil aprelida yuz berdi: bir asrlik shonli an'analarga ega Toshkent oliy umumqo'shin qo'mondonlik bilim yurti negizida butunlay yangi mazmun va ko'rinishga ega **O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari akademiyasi** tashkil etildi. Bu qadam ofitser-shtab kadrlarini tayyorlash sifatini tubdan yangi bosqichga ko'tarishga qaratilgan edi.

Ushbu bosqichda ijtimoiy himoya masalalariga ham alohida e'tibor qaratildi. "Inson qadri uchun" tamoyili asosida harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolarini uy-joy, imtiyozli kreditlar hamda ta'lim imtiyozlari bilan ta'minlash tizimi

mustahkamlandi. Xususan, harbiy xizmatchilarning farzandlariga oliy ta'lim muassasalariga davlat granti asosida kirish imtiyozlari berildi. Izchil islohotlar natijasida bu davrda mamlakat armiyasining jangovar salohiyati sezilarli darajada oshdi.

Harbiy ta'lim tizimidagi eng so'nggi islohotlar (2025-yil). Uchinchi bosqichning cho'qqisi va yaxlit yangi milliy modelning shakllanishi 2025-yilga to'g'ri keladi. Prezident — Qurolli Kuchlar Oliy Bosh Qo'mondoni tashabbusi bilan 20 dan ortiq xorijiy davlatning ilg'or tajribasi chuqur o'rganilib, harbiy ta'limni isloh qilishning yangi milliy modeli ishlab chiqildi. Ushbu modelning asosiy natijasi sifatida quyidagi tub o'zgarishlar amalga oshirildi:

Yagona vertikal boshqaruv tizimining yaratilishi. Barcha oliy harbiy ta'lim muassasalariga institut maqomi berilib, ular yagona markazlashgan tuzilmaga birlashtirildi. Qurolli Kuchlari akademiyasi negizida **O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti** tashkil etildi. Mudofaa vazirligining barcha harbiy ta'lim muassasalari — beshta institut, Serjantlar tayyorlash oliy maktabi hamda Aviatsiya va uchuvchisiz uchish apparatlari mutaxassislarini tayyorlash markazi ushbu universitet tarkibiga o'tkazildi. Bu markazlashgan vertikal tizim qo'shnlarning jangovar salohiyatini oshirish, dual ta'limni kengaytirish va ilmiy tadqiqotlarni amaliyotga tatbiq etishga xizmat qiladi.

Kadrlar tayyorlashning yangi mazmuni. Bakalavr darajasida harbiy kadrlar tayyorlashning butunlay yangi modeli doirasida kursantlarga xorijiy tillar, axborot texnologiyalari va sun'iy intellekt chuqur o'rgatilmoqda. Qo'mondonlik-shtab ofitserlari uchun zamonaviy qurolli to'qnashuvlar tajribasi asosida ilk bor uch bosqichli o'qitish tizimi joriy etildi.

“2+2” gibrid modeli. Tor ixtisosliklar (psixolog, aloqachi, ta'minot va boshqa yondosh sohalar) bo'yicha kadrlar fuqarolik oliy ta'lim muassasalarining ikkinchi bosqich talabalari orasidan saralab olinadigan gibrid tartib yo'lga qo'yildi.

Ikki diplom amaliyoti. Oliy harbiy ta'lim muassasalarining 36 ta ta'lim yo'nalishi bitiruvchilari bir vaqtning o'zida ikkita — fuqarolik va harbiy mutaxassislik diplomiga ega bo'lish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bu ularning harbiy xizmatdan so'ng ham mehnat bozorida faol bo'lishini ta'minlaydi.

Iqtidorli kadrlarni rag'batlantirish. Bitiruvchi bosqich kursantlari uchun tanlov asosida “Oliy Bosh Qo'mondon” davlat stipendiyasi joriy etildi. Ushbu stipendiya sohibi bakalavriatni tugatgach, besh yil davomida magistraturaga imtihonlarsiz qabul qilinish imtiyoziga ega bo'ladi.

Harbiy pedagoglar sifatiga talab. Islohotlar harbiy pedagog kadrlarni saralash va tayyorlashga qo'yiladigan talablarni kuchaytirdi; harbiy o'qituvchilarni yetakchi xorijiy davlatlarda malaka oshirish tizimi yo'lga qo'yildi.

Sohaning istiqbollari va rivojlanish yo‘nalishlari. O‘zbekiston harbiy ta’lim tizimining kelgusi taraqqiyoti global harbiy-siyosiy vaziyatdagi o‘zgarishlar va texnologik inqilob bilan bevosita bog‘liq. Tahlil natijalari asosida quyidagi ustuvor istiqbolli yo‘nalishlarni ajratib ko‘rsatish mumkin.

Birinchi, raqamlashtirish va sun‘iy intellektning harbiy ta’limga chuqur integratsiyasi. Zamonaviy urushlar tobora texnologik xarakter kasb etayotgan bir sharoitda kiberxavfsizlik, uchuvchisiz uchish apparatlari va sun‘iy intellekt bo‘yicha mutaxassislarni tayyorlash sohaning eng ustuvor vazifasiga aylanmoqda. Bu yo‘nalishda Mudofaa vazirligi tuzilmasida raqamli texnologiyalar va kiberxavfsizlik bo‘yicha maxsus bo‘linmalar tashkil etilishi harbiy ta’lim mazmuniga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Ikkinchi, xalqaro standartlarga integratsiya va o‘zaro tan olinish. Harbiy ta’lim dasturlarini xalqaro miqyosda tan olinadigan darajaga yetkazish, xorijiy hamkorlik va akademik almashinuvni kengaytirish milliy kadrlarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Uchinchi, harbiy-ilmiy tadqiqotlar salohiyatini mustahkamlash. Universitet maqomining berilishi harbiy ta’lim muassasalarini nafaqat o‘qitish, balki fundamental va amaliy tadqiqotlar markaziga aylantirish imkonini beradi. Ilmiy ishlanmalarni amaliyotga tatbiq etish tizimini yo‘lga qo‘yish muhim vazifa bo‘lib qolmoqda.

To‘rtinchi, professional serjantlar korpusini shakllantirish. Zamonaviy armiyaaning asosiy tayanchi hisoblangan serjantlarni tayyorlash ko‘lamini kengaytirish, ularda yetakchilik ko‘nikmalarini rivojlantirish tizimini takomillashtirish davom ettiriladi.

Beshinchi, uzluksiz harbiy ta’lim va ma’naviy tarbiya uyg‘unligi. Texnologik bilim bilan bir qatorda vatanparvarlik, milliy g‘oyaga sadoqat va yuksak ma’naviyat harbiy kadr shaxsining uzviy fazilati sifatida shakllantirilishi kerak.

Mustaqillik yillarida O‘zbekiston harbiy ta’lim tizimi tarixiy jihatdan qisqa, ammo mazmunan boy va jadal taraqqiyot yo‘lini bosib o‘tdi. Milliy armiyaaning ilk poydevori qo‘yilgan 1990-yillardan boshlab, oliy harbiy ta’lim muassasalari tarmog‘i mustahkamlangan 2000-yillar orqali, 2025-yilda yaxlit Harbiy xavfsizlik va mudofaa universitetining tashkil etilishiga qadar bo‘lgan yo‘l bunga yaqqol misoldir.

O‘tkazilgan tahlil quyidagi asosiy xulosalarni bildiradi:

O‘zbekistonda harbiy ta’lim tizimi shakllanishining har bir bosqichi mamlakatning umumiy ijtimoiy-siyosiy rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq holda kechdi;

So‘nggi yillardagi islohotlar sohani parcha-parcha muassasalar yig‘indisidan yagona, markazlashgan va ilmiy asosga qurilgan tizimga aylantirdi;

Ikki diplom, dual va gibrid ta’lim modellari milliy harbiy ta’limni fuqarolik ta’lim tizimi hamda mehnat bozori bilan uzviy bog‘ladi;

Sohaning kelgusi taraqqiyoti raqamlashtirish, sun‘iy intellekt, kiberxavfsizlik va xalqaro integratsiya yo‘nalishlarida davom etadi.

Yakuniy xulosa sifatida ta'kidlash joizki, zamonaviy bilim, ilg'or texnologiya va yuksak ma'naviyatni uyg'unlashtirgan harbiy ta'lim tizimi mamlakat mudofaa qobiliyatini mustahkamlashning va milliy xavfsizlikni ta'minlashning eng ishonchli kafolatlaridan biri bo'lib qolmoqda. Mustaqillikning 35 yilligi bu sohada erishilgan salmoqli natijalarni umumlashtirish hamda kelajakdagi vazifalarni belgilash uchun muhim tarixiy bosqichdir.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar

1. O'zbekiston Respublikasining "Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to'g'risida"gi Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 4-apreldagi "Qurolli Kuchlari akademiyasini tashkil etish to'g'risida"gi PQ-2867-son Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi oliy harbiy ta'lim muassasalarida o'qishga qabul qilish tartibi to'g'risidagi Nizom (27.12.2021).
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti matbuot xizmati rasmiy materiallari (president.uz), 2025–2026-yy.
5. "Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti tashkil etiladi" // Gazeta.uz, 2025-yil.
6. "Harbiy ta'lim va armiyani raqamlashtirish yangi bosqichga olib chiqiladi" // rasmiy axborot manbalari, 2026-yil.
7. O'zbekistondagi oliy harbiy ta'lim muassasalari to'g'risidagi ma'lumot materiallari.